

FARKAS GÁBOR FARKAS – M. HORVÁTH MÁRIA – KÖRMENDY KINGA –
SZEDELÉDI ZSOLT

ANDRÁSSY IGNÁC *BIBLIA PAUPERUMA*¹

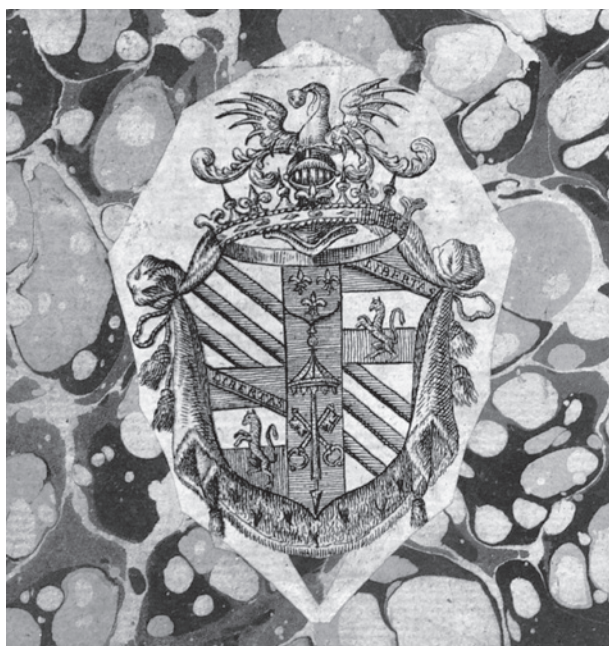
Andrássy Ignác (1790–1837) alezredes több száz könyvet őrzött a Fejér megyei Kajászsószentpéteren található kúriájában a 19. század első felében. Halála után pár évtizeddel, 1875-ben özvegye, Végh Mária (1799–1876) odaajándékozta a gyűjteményt a Nemzeti Múzeum könyvtárának.² Többségében latin és német nyelvű 17–18. századi jogi, történeti könyvek (Pray György, Bethlen Farkas, Forgách Ferenc), egyházi beszédgyűjtemények sorakoztak a polcon pár antikva (Erasmus, Justinianus, Quintilianus, Stobaeus, Arisztotelész) mellett. Érdekes még kiemelni a listáról Sajnovics János neves munkáját (*Demonstratio*), Dudith András a trienti zsinaton elmondott orációját (1610), a „két nagyságos elme” (Barcsay Ábrahám, Orczy Lőrinc) és Faludi Ferenc (1787), valamint Janus Pannonius (1754) költeményeit, Décsy Antal replikáját (1784), Révai Miklós tankönyvét (*Váraszi építésnek eleji*), Kézai krónikájának kiadását (1787), Szuhány János „szorgalmatos” méhészetéről (1795) szóló írását. Különleges csemege Ludvig Holberg (1684–1754) norvég-dán író híres könyvének 1766-os koppenhágai edíciója (melyet később Győrffy József a következő címmel fordított le magyarra 1783-ban: *Klimius Miklósnak Föld alatt való utja*). A szöveget sokan a tudományos-fantasztikus irodalom egyik első művének tartják. E bibliotéka kiemelkedő kötete volt továbbá Thuróczy János krónikájának egy példánya (Brünn, 1488) is.³

Lehetséges azonban, hogy nem az előbb említett Thuróczy-krónika volt a kajászsói könyvtár legértékesebb darabja. Kollányi Ferenc (1863–1933) könyvtáros ugyanis egy érdekes történetről számolt be az 1904-es *Magyar Könyvszemle*-ben: „Hasonlóképpen az ő⁴ javaslatára hívta fel József nádor Fehérvármegye alispánját, hogy Andrássy Ignác alezredest,⁵ szent-

péteri lakost bírja rá, hogy a kezei közt lévő Biblia Pauperumot ajándékozza a Múzeumnak. Az alispán nemsokára jelentette, hogy Andrássy ünnepélyesen megígérte, miszerint ezt legközelebb személyesen fogja az intézetbe elhozni.”⁶ Vagyis Miller Jakab könyvtárigazgató 1814-ben közbenjárt József nádornál, hogy a kajászsói Andrássy-rezidencián őrzött értékes *Biblia pauperum*ot tulajdonosa ajándékozza oda a nemzeti könyvtárnak.

Később több kutató is az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban fennmaradt példányt⁷ a kajászsói Andrássy-könyvtár *Biblia pauperum*aként azonosította. Az esztergomi könyvtár kötetét Zákonyi Mihály (1887–1960) levéltáros, könyvtárnok fedezte fel, amiről Végh Gyula (1870–1951) az Iparművészeti Múzeum főigazgatója adott hírt először 1929-ben.⁸ (1. kép) A 17–18. századi félbőr kötésben lévő negyvenlappos szegények Bibliája provenienciájáról nem tudott semmi pontosat, de itáliai eredetűnek feltételezte a benne található 17–18. századi ex libris alapján.⁹ Az ex libris tulajdonosa Tommaso Obizzi del Catajo (1750–1803) olasz bibliofil és régiséggyűjtő, aki a Padova mellett fekvő Castello del Catajában született és halt meg.¹⁰ Az Obizzi család címerében azúr alapon három ezüst vágás, és az első kettő között egy futó tigris látható.¹¹ Ez az alapja Tommaso Obizzi ex librisének is, amely kódexeiben, illetve könyveiben is megtalálható.¹² (1. kép)

Tommaso Obizzi végrendeletében könyvgyűjteményét III. Herkules Regináldra (Ercole III. Rinaldo d’Este, 1727–1803) hercegre hagyta. III. Herkules Regináld halála esetén az örökség Károly Ambrus (1785–1809) főhercegre szállt, aki a Habsburg–Lotaringiai-ház Este–Modenai ágából származott.¹³ Édesapja Ferdinánd Károly Antal osztrák főherceg

1. Tommaso Obizzi del Catajo ex librise
az esztergomi Biblia pauperumban

(1754–1806) volt, I. (Lotaringiai) Ferenc német-római császár és Mária Terézia császárné fia, Lombardia főköormányzója, II. József császár öccse. Anyai nagyapja III. Herkules Regináld volt. Szülei papi pályára szánták. Előkelő származása, kapcsolatai¹⁴ és tehetsége miatt fiatalon, mindössze 22 éves korában esztergomi érsekké¹⁵ nevezték ki. Tatán a sebesülteket látogatva kapta el a tífuszt és tragikus gyorsasággal elhunyt. Károly Ambrus kötetei közül jelenleg hét (a *Biblia pauperum*mal együtt) található a könyvtárban. A bejegyzések nem Károly Ambrustól származnak, halála után kerültek a könyvekbe. Habár a *Biblia pauperumban* nem szerepel az érsek possessor-bejegyzése, joggal feltételezhető, hogy az ő tulajdonában volt a kötet. Károly Ambrus korai halála után Tommaso Obizzi gyűjteménye IV. Ferenc modenai hercege lett.¹⁶

A *Biblia pauperumban* szereplő I/A jelzet az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár egykori érseki könyvgyűjteményének pozsonyi katalógusaiban található meg.¹⁷ A bejegyzése: „[Nomen authoris.] Hurtmann, Joann. I/A [Titulus, et Argumentum Operis.] Historisch-Biblische Bilder in 39. Holzstichen. [Locus et Annus Editionis.] Nürenberg. – Circa Annum 1470. [Volumina.] 1. [Tomi.] 1. [Forma.] Quart. [Animadversiones.] ex primis, ab inventa Graphide in ligno.”¹⁸ A repertóriumban szintén hasonló a kötet leírása.¹⁹ Az eddigi szakirodalom nem említi, de az első fólió felső részén ismeretlen kéz írása olvasható a kötet vélt szerzőségi adataival: „Joan. Hurtmanns Holzstecher in Nürenberg um das Jahr 1470. erste

Holzstiche. Vide Bechmalers Künstler Nachrichten pag. 65.”²⁰

A példány feltételezhetően Pozsonyból Esztergomba költözött a könyvtár többi kötetével együtt.²¹ A CIH bevezetőjében Soltész Zoltánné tudni vélte, hogy ez a példány már 1856-ban Esztergomban volt. Ezt az állítását arra alapozta – egyetértve Kovách Zoltánnal –, hogy Ocsovszky Ferenc könyvtáros 1856-os ismertetőjében hibásan írta le a tételt és ez eddig elkerülte a kutatás figyelmét.²²

1929. július hó 27-én Serédi Jusztinián hercegprímás levélben engedélyezi Lepold Antalnak, a Főszékesegyházi Könyvtár prefektusának, hogy a Simor-könyvtárban lévő üvegszekrényben felállított dokumentumok letétként átkerüljenek a Bibliotékába,²³ és erről leltár készüljön. A jegyzék 276. tétele a *Biblia pauperum*. „Egy 1455. körül Xylographicus uton nyomtatott Biblia Pauperum 39 levélből álló könyv.”²⁴ Zákonyi 1930-ban jelentést tett a könyvtár rendezéséről és a következő értékes gyarapodásokról számolt be: „A bíboros hercegprímás úr Ó Eminentiaija²⁵ bőkezűségéből is igen értékes gyarapodáshoz jutott a könyvtár (...) másrészt különös letéteivel. Ugyanis Ó Eminentiaija letétbe helyezte a Simor könyvtár codexanyagát, többek között (...) azonkívül Ipolyi gyűjteményéből két igen szépen miniált kis codex, és egy úgynevezett Biblia pauperum. Ez egy a könyvnyomtatás előtti időben készült, bibliai jeleneteket ábrázoló fametszetsorozat, magyarázó szövegekkel ellátva. Magyarországon ez az egyetlen ismert példány. Ma az egész világon is alig 3–4 példányról van tudomásom.”²⁶

Hoffmann Edit volt az első, aki egy évvel később a *Magyar Művészet* lapjain – dolgozatában számos névelírást véteve – azt feltételezte, hogy a ma is meglévő esztergomi példány valójában a kajászoói *Biblia pauperum*.²⁷ Az esztergomi táblanyomat 1966-os hasonmás kiadásában Soltész Zoltánné részletesen beszámolt a provenienciára vonatkozó kérdőjelekről is. Tanulmányában leírja, hogy a már említett Zákonyi Mihály könyvtárrendezés során bukkant az értékes példányra, ami a letétbe helyezett Simor-könyvtár kódexeivel kerülhetett az esztergomi bibliotékába. Ezt támasztaná alá a táblanyomatban található raktári jelzet.²⁸ Az első üres levelének rectóján kék ceruzával írt, majd áthúzott szignatúra²⁹ és ezen oldal jobb felső sarkában lévő „Cat” bejegyzés is a Simor-könyvtárban előforduló jelzések. Ugyanakkor Simor pecsétje nem szerepel a kötetekben, illetve a kéziratos nagylapos és cédulakatalógusokból is hiányzik.³⁰ Meszlényi Zoltán (1892–1951) könyvtári prefektus (a későbbi mártír püspök) 1948-ban levélben kezdeményezte a Simor-féle letét visszaadását a Főkáptalan szóbeli engedélyével. A jegyzékben megemlíti: „18. Végül a Biblia pauperum, melyet

Legit in caeli. ruy. ca. q. cum
 abraham de sede tuum coram eduit
 & ferret seca magna nra qua
 excusit de iudicis suis et mel
 chiredech sacerdos dei sum op
 tulit ei panem & vinum: quelduc
 deti castu hie qm pater & vi
 nu. i. coru et sanguine hnt
 & sena hns discipul ad eie du
 et bibendu portagebat

David

Abimelech. v.

Legit in exodo. xvi. q. q. dno
 pcevit moysi ut dicit iplo q
 quilibz tollit de manna celesti
 q cu sufficet sibi p die illa ma
 na ar celeste qd' bonoans ubel
 licatis dicit sig' bat pane scru
 t. lu scil' temp' qd' ipe terna
 dedie hns discipul cu dicebat
 accipite es hoc oib' z

Panem angeloz mandavit homo

XIV

venite comedite panem meum

v9 Sa' notat' erub: q
 melchiredech dedit illi

v9 Se tenet i manib'
 se cibari ipe cib9

audite audientes me
 et comedite bonam

Sapie
 panem de celo
 prestasti illi

v9 Rex sedet in crua t'ba citus duodena

2. Az esztergomi Biblia pauperum 17. foliója

szintén nem találok a Simor könyvtár katalógusában, de oda tartozik. Benne van Sujánszky jelzése. A Kat. Lexikonban megírták [1931–1933],³¹ hogy ez a Főszékesegyházi Könyvtár nagy ritkasága, persze azután, hogy a Simor Könyvtárból átvitték.” Mind-szenty József bíboros 1948. szeptember. 23-án kéri a Simor-féle letét felsorolt tételeinek átadását Fábíán János hercegprímási levéltárosnak. A jegyzék 18. tétele: „Végül a Biblia pauperum.”³²

A Simor-könyvtár Sujánszky Antal által készített 1887-es katalógusában nem szerepel a Biblia pauperum,³³ de későbbi, 1904-es kötetében – elírásokkal és kérdőjellel – igen: „Hartmann, Johann. Holzstecher in Nürnberg um das Jahr 470. Erste Holzstiche. 4°?”³⁴ Amellett, hogy Soltész Zoltánné megismételte Hoffmann névelírását (Almássy István), ő is lehetségesnek tartotta, hogy a táblanyomat a Fejér megyei Kajászószentpéterről került Esztergomba. Ezen túlmenően még két új elemmel is gazdagította a históriát. Egyrészt meghatározta pontosan, hogy 1814. december 29-én tett kísérletet József nádor a mű megszerzésére, másrészt utalt a Miller Jakab felterjesztésében szereplő adatra – ezt Kollányi nem említette –, miszerint a kérdéses Blockbuch egy oldalra van nyomtatva. Soltész Zoltánné azért gondolhatta, hogy az esztergomi lenne

a kajászói példány, mivel a másik két, Magyarországon őrzött *Biblia pauperum* egyik példánya kézirat, a másik pedig két oldalon szedéssel előállított Pfister-féle nyomtatvány.³⁵ Ezt a történetet ismételte meg Kovách Zoltán a faksimile-kiadásról írt recenziójában egy évvel később.³⁶

Összefoglalva: az Andrásy Ignác tulajdonában lévő *Biblia pauperum* nem azonos az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban fennmaradt példánnyal. Elképzelhető, hogy Andrásy alezredes ígéretéhez híven személyesen adta át saját példányát a Nemzeti Múzeum illetékeseinek, ám az értékes táblanyomatnak mára sajnos nyoma veszett. Ami bizonyosnak látszik, hogy 1875-ben nem volt már Kajászószentpéteren a példány, mivel nem szerepel az átadott könyvek jegyzékén. Ugyanakkor a néhány évvel későbbi nagy könyvtörténeti kiállításokon³⁷ sem állították ki, így joggal feltételezhetjük, hogy a Blockbuch nem volt a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Még az is elképzelhető, hogy Miller Jakab Ferdinánd sajátos könyvtárrendezési és könyvbeszerzési politikájának esett áldozatul: tudniillik a könyvtár igazgatója értékes (vagy értékesebbnek gondolt) könyvért cserébe odaadhatta Ivancsics Zsigmond pesti antikvárusnak éppen a tárgyalt időszakban, vagyis 1815–1820 között.³⁸

FÜGGELÉK

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR, ORSZÁGOS LEVÉLTÁR, N 24 1814, 2052³⁹

1.

Serenissime Archidux Austriae!
Hereditarie Hungariae, ac Bohemiae Princeps
Caesareo-Regie!
Regni Hungariae Palatine!
Domine Domine Benignissime!

Dum liberale pro adparando naturae productorum
scrinio oblatum comitatus Aradiensis medio domini
consilarii et ordinarii vicecomitis Stanislovics⁴⁰
a me impetratum, in annexa consignatione
offerrentium Serenitati Vestrae Caesareo-Regiae
notitiae dandum dandum duxi, una etiam indicare
praesumo: Dominum secretarium officii iudicatus
curiae regiae Stephanum Horváth⁴¹ in comitatus
Albensis possessione Szent-Péter apud dominum

vicecolonellum Andrásy detexisse rarissima (sic
dicta) Biblia pauperum. Haec ab inventione typographiae
adhuc supersunt ac eo tempore edita, quo in utraque
folii pagina nondum ars imprimandi cognita fuit. Ante
40 annos Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana exemplar
vidi 100 Dopis redemptum in Hungaria illud quae siturus
non fuisset. Ac ideo, ne in privatis manibus hoc
vetustatis monumentum pereat, sed in regno conservatur,
disponendum existimarem, ut dominus vicecolonellus
per aliquem nomine Serenitatis Vestrae Caesareo-Regiae
provocetur. Hoc enim eundem expectare mihi dominus
Horváth refert.

Qua cum humillima indicatione altis gratiis devotus
perenni cum obsequio maneo
Serenitatis Vestrae Caesareo-Regiae

Pestini

Die 21a December 1814.

Humillimus et obsequentissimus servus
Ferdinandus Miller de Brassó

Ausztria Felsőleges Főhercege! Magyarország és
Csehország Örökös Császári és Királyi Főhercege!
Magyarország Nádora! Kegyelmes Uram!

Mikor Stanislovics első alispán és tanácsos segítségével Arad vármegye bőkezű felajánlásához tartozó dolgok ládába pakolását intéztem, a felajánlásokhoz csatolt levélben úgy gondoltam, hogy Császári és Királyi Felsőlegtek tudomására kell hoznom, és bátorkodom is megemlíteni, hogy Horváth István úr, a királyi kúria hivatalának titkára a Fejér vármegyei Szentpéter birtokon Andrassy alezredes úrnál felfedezett egy igen ritka, úgynevezett Biblia pauperumot. Ez a könyvnyomtatás feltalálásától a mai napig fennmaradt, és abban az időben adták ki, amikor még a kétoldalas nyomtatás módszerét nem ismerték. Milánóban 40 évvel korábban az Ambrosiana-könyvtárban láttam egy 100 doppelért visszavásárolt példányt, Magyarországon ezt a jövőben nem tűröm el. Éppen ezért, nehogy ez a régi emlék magánkézen elveszzen, hanem az országban megmaradjon, el kell rendelni, hogy Császári és Királyi Felsőlegtek nevében valaki az alezredes urat felszólítsa.⁴² Horváth úr kifejtette nekem, hogy ő is ugyanezt várja el.

E legalázatosabb javaslattal a legmélyebb tisztelettel ajánlom magamat és állhatatos odaadással maradok

Császári és Királyi Felsőlegtek

Pesten

1814 December 21.

legalázatosabb és legodaadóbb szolgálója
Brassói Miller Ferdinánd

2.

P. P.⁴³

Cum mihi fidedigne relatum sit, vicecolonellum Andrassy in possessione Szent-Péter residentem possidere Biblia Pauperum, parte vero ex altera mihi

persuasum habeam, quod praefatus vicecolonellus haec Biblia pro locupletatione Nationalis Musei Hungarici cadere paratus futurus sit, Magnificam Dominationem Vestram hisce inviandam duxi: quatenus praefatum dominum terrestrem ad memorata Biblia Museo Nationali Hungarico offerenda, taliterque eruditionis thesaurum hac raritatis accessione augmentandum permanere conetur.

Cui in reliquo C. C.⁴⁴ T. T.⁴⁵

Az előrebocsátandók előrebocsátása

Mivel hitelt érdemlően tájékoztattak arról, hogy a Szent Péter birtokon lakó Andrassy alezredes tulajdonában van egy Biblia pauperum, másrészt pedig meg vagyok győződve arról, hogy a fent említett alezredes készen áll majd arra, hogy ezt a Bibliát átengedje a Magyar Nemzeti Múzeum gyarapodására, e levéllel gondoltam Nagyságos Urasághoz fordulni azért, hogy vegye rá a nevezett földijét, hogy az említett Bibliát a Magyar Nemzeti Múzeumnak felajánlja, hogy imígyen e ritkaság hozzájárulásával a műveltség kincsesárának gyarapítása folyamatos legyen.

Akinek maradok c. c. *címek*

Bécs, 1814. December 29.

Magyar Nemzeti Levéltár, Országos levéltár, N 24 1815, 505.

Serenissime Caesareo-Regie Hereditarie Princeps, Archidux Austriae et Palatine,⁴⁶ Domine Domine Benignissime!

In nexu benignarum sub dato 29ae Decembris anni praeteriti Celsitudinis Vestrae Caesareo-Regiae emanatarum litterarum, mediante quarum Dominum vicecolonellum Ignatium Andrassy in gremiali i[n]clyti comitatus huius Albensis possessione Szent-Péter residentem, librumque sub titulo Biblia Pauperum possidentem per me pro locupletatione Nationalis Musaei Hungarici cedendum stimulari dignabatur, omni humilitate insinuandum habeo, quod praefatus dominus vicecolonellus, coram processuali ordinarii iudice nobilium sponderit praenuncupatum librum Nationali Musaeo proxima occasione per se ipsum

inferendum fore. Qui in reliquo benignitati et altis gratiis iugiter devotus persevero

Celsitudini Vestrae Caesareo-Regiae

Signatum Albae Regiae die 3-a Aprilis
1815

humillimus servus
David Marich de Szolgaegyház⁴⁷
Ord[inarius] V[ice] Comes

Ab extus: Alba Regiae

Serenissimo Caesareo, Hungariae et Bohemiae Regio Hereditario Principi, et Archi-Duci Austriae, Domino Josepho, Aurei Velleris, una Insignis Ordinis Sancti Stephani Regis Apostolici Magnae Crucis Equiti, Regni Hungariae Palatino et Locumtenenti Regio, uti et Generali eisdem Regni Capitaneo, Comiti et Iudici Jazygum et Cumanorum, Caesareo Regio Generalis Campi Mareschallo, duarum Legionum Militiae Equestris Ordinis Hungariae Colonello et Proprietario Comitatum Pesth, Pilis et Solt articuliter unitorum Supremo et Perpetuo Comiti, Excelsi Consilii Regii Locumtenentialis Hungarici necnon Excelsae Tabulae Septemviralis Praesidi, Domino Domino Benignissimo

Ex officio Budensi

Felsőcsécsi Császári és Királyi Örökös Főherceg, Ausztria Főhercege és Nádor, Legkegyelmesebb Uram!

Császári és Királyi Felsőcsécsi múlt év december 29-ei dátum alatt ismertté vált kegyes levelével kapcso-

latosan, amely méltónak talált arra, hogy a tekintetes Fehér vármegye Szent Péter birtokán élő Andrásy Ignác alezredes urat arra ösztönözzem, hogy a birtokában lévő Biblia Pauperum című könyvét engedje át a Magyar Nemzeti Múzeum gyarapodására, teljes alázattal közölnöm kell, hogy a fent nevezett alezredes úr az illetékes járási szolgabíró előtt megígérte, hogy a legközelebbi alkalommal az előbb említett könyvet személyesen fogja bevinni a Nemzeti Múzeumba. A továbbiakban magamat kegyelmedbe ajánlva a legmélyebb tisztelettel szüntelen maradok

Felsőcsécsi Császári és Királyi Főhercegség

Kelt Székesfehérvárott, 1815. április 3-án.

legalázatosabb szolgája
Szolgaegyházi Marich Dávid első alispán

Külzetén: Székesfehérvárott

Felsőcsécsi Császári, valamint Magyar- és Csehország Királyi Örökös Főhercegének, Ausztria Főhercegének, Józsefnek, az Aranygyapjas és egyszersmind Szent István apostoli király díszes Rendje Nagy Keresztes Vitézének, Magyarország Nádorának és Helytartójának, ugyanazon ország Főkapitányának, a jászok és kunok Grófjának és Bírójának, a Felsőcsécsi Császári és Királyi lovas sereg Ezredesének, két magyar lovas sereg Fővezérének és Tulajdonosának, Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült vármegyék örökös Főispánjának, a Felsőcsécsi Királyi Helytartó Nagyméltóságú Magyar Tanács, úgyszintén nagyméltóságú legfőbb törvényszéke Elölülőjének, Kegyelmes Uramnak.

A budai hivatalból

JEGYZETEK

1 Itt mondunk köszönetet Madas Editnek, Sarbak Gábornak és Soós Istvánnak a segítségükért.

2 OSZK Kézirattára, Fol. Hung. 1887/1. Andrásy Ignácné született Végh Mária kajászó-szent-péteri földbirtokosné által a magyar nemzeti Múzeum Könyvtárának 1875. évi márczius 11-én ajándékozott nyomtatványok és kéziratok jegyzéke.

3 *Fraknói Vilmos*: Jelentés a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról és gyarapodásáról 1874–76-ban. Magyar Könyvszemle I. 1876, 224. „Az ajándékok között a következőket kell kiemelni: 1875. márczius 11-én egy magát megnevezni nem akaró fehérmegyei birtokosnőtől 394 nyomtatvány (ezek között Thuróczy krónikája, a brünni kiadás 1488-ból) és két kézirat.”

4 Miller Jakab Ferdinánd (1749–1823) könyvtáros, 1808-ban lett a gyűjtemény igazgatója.

5 Pest Megyei Levéltár, IV. 75. Pest-Pilis-Solt vármegye nemességi iratainak levéltári gyűjteménye, M 16, 1831. XI. 2. <https://mnl.gov.hu/download/file/fid/123630> [letöltés: 2017.09.15] Andrásy Ignác 1831-ben ezredes hadnagyként (Oberstleutenant) szerepelt, ami az őrnagynál magasabb az ezredesnél pedig alacsonyabb rang volt.

6 *Kollányi Ferenc*: A Széchenyi országos Könyvtár a Horvát István kinevezését megelőző három utolsó évben. Magyar Könyvszemle XXVIII. 1904, 173.

7 Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Inc. XVI.I.4. Korábbi jelzete: I/A.

8 *Végh Gyula*: A Biblia Pauperum. Magyar Könyvszemle LIV. 1929, 264–265. „Megjegyezzük még, hogy az esztergomi példány kötésének felső tábláján belül egy idegen (minden valószínűség szerint olasz) rézmetszetű

címer van ragasztva, ami talán a könyv provenienciájának felkutatásánál útmutatásul szolgálhat.”

9 Klasszikus coincidencia, Végh Mária ugyanis rokona a tragikus sorsú Végh Gyulának (1870–1951), közös ősük verebi Végh Péter (1671–1751) udvari tanácsos volt. S mivel ez a kajászlói Andrásy-vagyon (Ignác halálával) a verebi Végh ágon öröklődött tovább, így Végh Gyulának ezen a szálon is köze lehetett volna a történethez, de erre természetesen semmi bizonyíték nincsen.

10 *Egisto Bragaglia: Gli ex libris italiani*, II. Milano, Bibliografica, 1993, n. 849. Elena Ravellinek és Laura Tita Farinellának köszönjük a kutatásban nyújtott segítségét.

11 „Obizzi (Marquis degli) – Italie, Aut[riche] D’azur à trois fasces d’arg[ent] acc[ompagné] d’un tigre courant au nat[urel], posé entre les deux premières fasces.” *Johannes Baptista Rietstap: Amorial général précédé d’un dictionnaire des termes du blason*. Tome II., Gouda, Zonen, 1887, 334.

12 *Paola Di Pietro – Pietro Baraldi: The Tommaso Obizzi del Catajo Collection in the Estense University Library of Modena: notes for the manuscripts identification*. <https://www.ifla.org/files/assets/art-libraries/tommaso-obizzi-del-catajo.pdf> 3. [letöltés: 2017. 08. 31.]

13 *Di Pietro* i. m. (11. j.) 1.

14 I. Ferenc császár 1808. január 6-án Károly Ambrus nővérét, Mária Ludovika főhercegnőt vette feleségül.

15 Érsekségéről bővebben: *Latorcai Csaba: Egy Habsburg a primási székben: Lotharingiai Károly Ambrus esztergomi érseksége*. Magyar Sion II. 2009, 262–272.

16 *Di Pietro* i. m. (11. j.) 1.

17 A katalógust és a repertóriumot 1808-ban kezdték el vezetni.

18 *Elenchus Generalis, Primatialis Bibliothecae Posoniensis*, Tomus I., 44. Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Ms. I. 278/1.

19 „Hurtman Joann. Historisch-bibliche Bilder in 39. Holzstichen. Nürnberg. 1470. 1. 1/A” *Repertorium Alphabeticum*, ~, ad Tomum I. *Elenchi Generalis, Primatialis Bibliothecae Posoniensis. Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár*, Ms. I. 279/1.

20 *Biblia pauperum*, fol. [1.]

21 Rudnay Sándor érsek 1821-ben, a Pozsonyban lévő érseki könyvtárakat Esztergomba hozatta, a vizivárosi ferencesek templomában helyezte el. 1853-ban épült fel a Bibliotéka épülete. Scitovszky primás rendeletére 1855-ben ebben az épületben, de külön felállítva helyezték el a Pozsonyból, Nagyszombatból átszállított érseki, káptalani könyvtárat. A Főszékesegyházi Könyvtár állománytörténetéről l.: *Körmendy Kinga: Az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, a ferences rendház és a Babits Mihály Városi Könyvtár állományának történeti áttekintése*. Magyar Könyvszemle CVII. 1991, 26–38.

22 CIH, XXXVIII–XIX; *Ocsovszky Ferenc: Az esztergomi főegyház könyvtára*. Religio XV. 1856, 27. „Figure biblice Joannis Hurtmann, nürnbergi fametszvények, gyönyörű latin verses fölrásokkal 1470 körül”. Ocsovszky sem itt, sem a többi ismertettétélnél nem jelölte, melyik könyvgyűjteményben van a leírt kötet. A fenti leírásából egyértelmű, hogy Károly Ambrus pozsonyi érseki anyagában lévő *Biblia pauperum* kéziratot bibliográfiai bejegyzéséből vette át az adatokat.

23 *Simor-Könyvtár előszobájában álló üvegszekerény s tartalmának elhelyezése*. Esztergom, Primási Levéltár,

2820/1929. „Szóbeli előterjesztése alapján hozzájárulok ahhoz, hogy a Simor könyvtár előszobájában felállított üvegszekerény a benne elhelyezett albumokkal együtt átvitessék a Főegyházmezei Könyvtár épületébe. [...] kikötöm, hogy az elhelyezésnél fel legyen tüntetve, hogy csak mint a Simor könyvtár letétje szerepel a Főegyházmezei Könyvtárban.”

24 *Simor-Könyvtár előszobájában álló üvegszekerény s tartalmának elhelyezése*. Esztergom, Primási Levéltár, 2820/1929.

25 Serédi Jusztinián (1884–1945) hercegprímás.

26 Esztergom, Főkáptalani Levéltár, Acta consistorialia 95/1930.

27 *Hoffmann Edit: Az esztergomi Biblia Pauperum*. Magyar Művészet VI. 1930, 249–252. „A primási könyv szerzésének módjáról semmit sem tudunk. Azonban Varjú Elemér[!] kutatásai során érdekes adatra talált, mely bizonyos valószínűséggel összefüggésbe hozható a szép könyvvel. 1814-ben ugyanis Horvát István[!] azt jelentette a nádornak, hogy a Fejér megyében lakó Almássy István[!] szentpéteri földbirtokos tulajdonában van a Biblia Pauperum egy példánya. A nádor kísérletet is tett megszerzésére, de eredmény nélkül. Lehet tehát, hogy ugyanez a példány jutott azután az esztergomi főegyházmezei könyvtár birtokába.” Hoffmann már 1931-ben kezdeményezte az esztergomi példány hasonmásának kiadását. *Pogány György: Fitz József és a Magyar Bibliophil Társaság*. Magyar Könyvszemle CIV. 1988, 177.

28 *Biblia pauperum: az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár negyvenlapos Blockbuch biblia pauperuma*. A tanulmányt, a jegyzeteket és a képaláírásokat írta *Soltész Zoltán*. Budapest 1966, XIX–XX. „első üres levelének rectóján kék ceruzával írott, majd később áthúzott szignatúra, amely a Simor-könyvtárban használt raktári jelzetekhez hasonlít. E bejegyzés [a jelzet] alatt a »Főszékesegyházi Könyvtár Esztergom« köriratú tulajdonbélyegző található.” 1876-ban Simor János elrendelte a Bibliotheca épületében lévő, addig külön kezelt pozsonyi érseki, nagyszombati, esztergomi káptalani könyvgyűjtemények állományának egyesítését Főszékesegyházi Könyvtár néven. Tehát Károly Ambrus érsek pozsonyi könyvtára is ekkor lett a közös állomány része. Ennek rendezése 1882-ben fejeződött be. A Főszékesegyházi Könyvtár feliratú bélyegző legkorábban ekkor kerülhetett bele.

29 *Biblia pauperum* i. m. (27. j.) XIX.

30 Itt szeretnénk köszönetet mondani Hegedűs Andrásnak, az Érseki Simor Könyvtár igazgatójának a kutatáshoz nyújtott segítségéért.

31 *Katolikus lexikon*. Szerk. Bangha Béla. Budapest 1931, 59. A szócikket Lepold Antal írta. „A nyomtatott művek legértékesebbje egy 49 lapból[!] álló, xylografikus úton készült Biblia pauperum.”

32 Esztergom, Főkáptalani levéltár, Acta consistorialia 127/1948.

33 *Biblia pauperum* i. m. (27. j.) XIX.; *Sujánszky Antal: Catalogus bibliothecae Joannis Cardinalis Simor, Principis Primatis Regni Hung, Archiep. Strig. secundum cognomine auctorum descriptus. Strigoni, Buzárovits, 1887, c. 14. „Biblia pauperum, nach dem Original in der Lyceum-Bibliothek zu Constanz, herausgeben vom Pfarrer Laib und Decan Schwarz. 4° Zürich, 1867.”; Dankó József: Simor János bíbornok könyvtára. Magyar Sion XXV. 1887, 641–657. Bár Dankó nem tért ki minden részletre, de tanulmánya több pontján is megemlíthette volna*

a táblanyomatot, ha kezébe került volna. Az esztergomi Biblia pauperum Simor-könyvtárbeli elhelyezésére vonatkozó hivatkozások ellenőrzése további állománytörténeti és levéltári kutatást igényel.

34 *Catalogus operum bibliothecae Joannis Cardinalis Simor, condam principis-primatis Regni Hungariae, archiepiscopi Strigoniensis, quae ab anno 1896 usque praesens tempus comparata fuere. Strigonii, Buzárovits, 1904, 38.*

35 A fametszet. A kiállítást rend. és a vezetőt írta *Bodnár Szilvia* et al. (A sokszorosított grafika története, 1.) [Budapest], Szépművészeti Múzeum [2004], 1. sz. tétel. A *Biblia pauperum* Bambergben jelent meg, Albert Pfister nyomdájában, 1462–1463 körül (CIH 680), ismeretlen metsző munkája: Szépművészeti Múzeum, Grafikai Osztály, G 18. Ugyanebből még három példány ismert: Manchesterben, Princetonban és Münchenben. A Krisztus feltámadását ábrázoló lapot közölték (4. kép), alul rajta van az Országos Képtár pecsétje, vagyis a példány a Szépművészeti Múzeum jogelődjéé volt. A provenienciáról nem közölt adatot a katalógus, mi magunk sem találtunk erre utaló nyomot.

36 *Kovách Zoltán*: Az esztergomi Biblia Pauperum hasonmás kiadása. Vigília XXXII. 1967, 356. „Valószínűleg ez az Almássy István[!] birtokában lévő példány került a XIX. század vége felé a nagy műbarát és bibliofil, Simor János esztergomi bíboros érsek gyűjteményébe, majd onnan az 1920-as évek végén az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárba.” Kovách Zoltán figyelmét elkerülte az ellentmondás, hogy Ocsovszky Ferenc (könyvtáros 1854–1871) csak az 1876 előtti, még külön kezelt érseki-káptalani könyvgyűjtemények állományát ismertethette 1856-ban.

37 A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának magyar történeti és irodalomtörténeti kiállítása. Magyar Könyvszemle II. 1877, 261–320; Könyvkiállítási emlék. Kiadja az

Országos Magyar Iparművészeti Múzeum. Budapest, Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, 1882.

38 V. *Windisch Éva*: Miller Jakab Ferdinánd múzeumi igazgató utolsó évei és az Országos Széchényi Könyvtár. Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve, 2. Budapest 1958, 8. jegyzet: „A nádor még 1845-ben is rábukkan Ivancs fia [!] könyvkereskedésében egy »régí képes könyv«-re, melyben az OSZK pecsétjének kivakart nyomai látszódnak. Ekkor elrendeli, hogy Kubinyi Ágoston – az akkori igazgató – hallgassa ki a könyvárúst, hogyan jutott a könyv birtokába, »figyelmezve a Müller [!] igazgatása alatt közbejött, s fenn címzett Uraságod előtt esmeretes körülményekre is.« A kihallgatás eredményéről nincsen tudomásunk.”

39 Szebelédi Zsolt átírása és fordítása. Itt mondunk köszönetet Zsupos Zoltánnak (MNL) a segítségéért.

40 Stanicslovics György (†1815) Arad vármegyei csendbiztos, főszolgabíró (1795), 1808. december 9-től alispán volt. L. erre: *Héjja Julianna Erika*: Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848. (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 11.) Gyula 2009, 450.

41 Horváth István (1784–1846) történész, akit egy évvel később neveznek ki könyvtárórré.

42 Tudniillik arra, hogy szolgáltatassa be a birtokában lévő kötetet.

43 A P. P. a korabeli levelekben leggyakrabban a *praemissis praemittendis* rövidítése, amely segítségével rendszerint a megszólítást szokták elhagyni.

44 Nem egészen világos, hogy mit jelent ez a rövidítés.

45 Tituli.

46 Habsburg József (1776–1847) nádor.

47 Marich István Dávid (1777–1866) Veszprém vármegye főispánja 1813-ban lett első alispán Fejér megyében.

IGNÁC ANDRÁSSY'S BIBLIA PAUPERUM

Lieutenant-colonel Ignác Andrassy kept several hundred books in his country house in Kajászószentpéter in the first half of the 19th century. His widow Mária Végh donated the collection to the library of the National Museum a few decades after his death in 1875. The majority of the books were Latin and German 17-18th century works on law and history and collections of religious homilies in addition to some antiques. The collection included some valuable items such as a copy of János Thuróczy's chronicle (Brünn, 1488) or the *Biblia pauperum*. Archival sources outline that in 1814 the attention of Jakab Ferdinánd Miller director of library was drawn to an extraordinary block book. Miller mobilized all his contacts to acquire the book, soliciting help from the sub-prefect of Veszprém county and even the Palatine Joseph, too. It is not known what happened to the *Biblia pauperum*; probably it perished or is still latent. Later research hypothesized that it was identical with the copy in Esztergom, but we do not think this assumption because the provenance of that copy could be convincingly determined: the *ex libris* in the book reveals that the owner was Tommaso Obizzi del Catajo, an 18th century bibliophile and antiquities collector.

FARKAS Gábor Farkas, Országos Széchényi Könyvtár, Régi és Ritka Nyomtatványok Tára / National Széchényi Library, Collection of Early printed Books, gfarkas@oszk.hu

M. HORVÁTH Mária, Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom / Cathedral Library of Esztergom, horvath.maria@bibliotheca.hu

KÖRMENDY Kinga, MTA–OSZK Res libraria Hungariae Kutatócsoport Fragmenta Codicum, kingakarak@gmail.com

SZEBELÉDI Zsolt, Országos Széchényi Könyvtár, Régi és Ritka Nyomtatványok Tára / historian, National Széchényi Library, Collection of Early printed Books, szebeledi.zsolt@oszk.hu

Kulcsszavak: Andrassy Ignác, *Biblia pauperum*., proveniencia, bibliofilia, szerzeményezés, Tommaso Obizzi del Catajo / *Keywords*: Ignác Andrassy, *Biblia pauperum*, provenance, bibliophile, acquisition, Tommaso Obizzi del Catajo